

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

Αντικείμενο:

«Η ελευθερία της έρευνας και της
διδασκαλίας»

της Κώγου Ελένης

A. M. : 1340200300231

Εποπτεύων Καθηγητής: Δημητρόπουλος Α. Γ.

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Συνομογραφίες	5
Αιτιολόγηση της σύνθεσης της εργασίας	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ελευθερία της έρευνας	
I.ΓΕΝΙΚΑ	10
II.ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	10-11
III.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	11
IV. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΣ ΣΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	11
V.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΣ, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ελευθερία της διδασκαλίας	
I.ΓΕΝΙΚΑ	13
II. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙΝ	14
III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΣΘΑΙ	14
III. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ	15-16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Φορείς της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ :Περιορισμοί της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας

I. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 5 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 18-19

II. ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ 19-20

III. ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Ακαδημαϊκή ελευθερία

I.ΓΕΝΙΚΑ 21

II. Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 22-23

III.Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ 23-24

IV. ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ 24

V.ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ 24

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 25

SYNOPSIS 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 27-28

II. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ 29-30

Συντομογραφίες

Άρθρ.	άρθρο
Βλ.	βλέπε
Εκδ.	έκδοση
Επ.	επόμενα
ibid.	ibidem
Μπρωτ Θεσ/νίκης	Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
Ολομ.	ολομέλεια
Op. cit	opus citatum
σελ.	σελίδα (/ες)
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
τμ.	τμήμα
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η σύνθεση της παρούσας εργασίας έχει ως σκοπό την διεξοδική ανάλυση και διερεύνηση της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας όπως αυτή κατοχυρώνεται στο ισχύον Σύνταγμα. Μέσα από την εξέταση αρχικά της έννοιας και του περιεχομένου που λαμβάνουν οι επιμέρους ελευθερίες, και στη συνέχεια των φορέων τους και των περιορισμών στους οποίους υπόκεινται, επιχειρείται η παρουσίαση του θέματος με τρόπο κατανοητό αλλά και λεπτομερή, αφού αναπτύσσονται και ειδικότερα θέματα τα οποία σχετίζονται και βοηθούν στην αποσαφήνιση του αντικειμένου που πραγματεύεται η εργασία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ελληνικό Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 16 παρ.1:

«Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες` η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.»

Ο συντακτικός νομοθέτης στο άρθρο αυτό προστατεύει τις δύο βασικές διαστάσεις που έχει η παιδεία¹ υπό την ουσιαστική της έννοια, την γνωσιολογική (επιστήμη, έρευνα, διδασκαλία) και την καλλιτεχνική (τέχνη)². Στην παρούσα εργασία θα ακολουθήσει διεξοδική ανάλυση της γνωσιολογικής διάστασης της παιδείας και ειδικότερα οι έννοιες είδους έρευνα και διδασκαλία που ανήκουν στην έννοια γένους επιστήμη³.

Η αναφορά της ουσιαστικής έννοιας της παιδείας στο άρθρο 16 παρ.1 εδ. α' του Συντάγματος υποδηλώνει την αυξημένη κατοχύρωσή της σε σύγκριση με άλλες μορφές διάδοσης και έκφρασης στοχασμών, οι οποίες προστατεύονται βάσει του άρθρου 14 παρ. 1 του Συντάγματος. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η αμυντική διάσταση της συνταγματικής προστασίας της επιστήμης, και κατά συνέπεια και της έρευνας και της διδασκαλίας, μπορεί σύμφωνα με μία

---

¹«Παιδεία με την ευρύτερη έννοια του όρου είναι η καλλιέργεια του ανθρωπίνου πνεύματος.». Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., *Συνταγματικά δικαιώματα, Γενικό μέρος & Ειδικό μέρος: Μητρικά δικαιώματα-Φυσική υπόσταση-Πνευματική υπόσταση, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Γ' ,τεύχη I-III*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 575

² (ibid.)

³ «Η «επιστήμη» υπονοεί την προσπάθεια κατάκτησης τέλει, ακριβούς και ολοκληρωμένης γνώσης, χωρίς καταρχήν θεματικούς περιορισμούς. Στην κατά το Σύνταγμα έννοια της επιστήμης περιλαμβάνεται οπωσδήποτε και η αμφισβήτηση των κυρίαρχων επιστημονικών απόψεων ή θεωριών και η τυχόν ανάπτυξη εναλλακτικών εκδοχών για την επιστήμη [...].», βλ. Χρυσόγονος Κ.Χ., *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 3η εκδ. αναθεωρημένη, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2006, σελ. 330

άποψη⁴ να θεμελιωθεί στο άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο:

«Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.»

Στο άρθρο 16 παρ.1 εδ. α' του Συντάγματος δεν κατοχυρώνεται μόνο ένα status negativus (ατομικό δικαίωμα το οποίο εξαναγκάζει το κράτος σε αρνητική πράξη/παράλειψη) αλλά και ένα status positivus (κοινωνικό δικαίωμα που εξαναγκάζει το κράτος σε θετική πράξη)⁵, καθώς ο συντακτικός νομοθέτης ανάγει σε υποχρέωση του κράτους την ανάπτυξη της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας, χωρίς ωστόσο να απορρέει από το κοινωνικό δικαίωμα αγωγή αξίωση κατά του κράτους⁶.

Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά μία άποψη η διάκριση αυτή θεωρείται πλέον ξεπερασμένη⁷ και αντί αυτής προτείνεται η διάκριση δε αμυντικά/προστατευτικά και διεκδικητικά/εξασφαλιστικά δικαιώματα . Σύμφωνα με αυτήν τη διάκριση το δικαίωμα της παιδείας , μερικότερες διαστάσεις του οποίου είναι οι υπό εξέταση ελευθερίες, λαμβάνει αμυντικό περιεχόμενο (το κράτος πρέπει να απέχει από κάθε ενέργεια που θα το παρακώλυε), προστατευτικό (το κράτος οφείλει να το προστατεύει από κάθε επιθετική ενέργεια) και διασφαλιστικό (το κράτος οφείλει να διαφυλάξει τον άνθρωπο από κάθε φύσεως κοινωνικοοικονομικά εμπόδια)⁸ .

Η τρισδιάστατη ελευθερία της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας, η ελευθερία δηλαδή της γνώσης μαζί βέβαια με την ελευθερία της τέχνης είναι μία από τις πιο θεμελιώδεις ανθρώπινες ελευθερίες. Πρόκειται για την ελευθερία του ανθρώπινου πνεύματος, την ελευθερία της ανθρώπινης

⁴ (Χρυσόγονος Κ.Χ, ορ. cit.: σημ. 3,σελ.326)

⁵(Δημητρόπουλος Α. Γ., ορ. cit.: σημ. 1,σελ.123-124)

⁶ (Χρυσόγονος Κ.Χ, ορ. cit.: σημ. 3,σελ.327)

⁷ (Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., ορ. cit.: σημ. 1, σελ. 123επ.)

⁸ (Δημητρόπουλος Α. Γ., ορ. cit.: σημ. 1, σελ. 578-579)

γνώσεως, την οποία το ισχύον Σύνταγμα εγγυάται τοποθετώντας την στην κορυφή των εγγυήσεων της παιδείας με την ευρύτατη έννοια⁹.

---

⁹ Κασιμάτης Γ., *Η επιστήμη υπό δικαστικήν απαγόρευσιν*, ΤοΣ, 1998, σελ.726

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ελευθερία της έρευνας

I.ΓΕΝΙΚΑ

Η ατομική ελευθερία της επιστήμης υπό την μορφή της έρευνας προστατεύεται από το Σύνταγμα αυτοτελώς¹⁰, δηλαδή ανεξάρτητα του εάν ασκείται σε πανεπιστημιακό επίπεδο ή όχι. Η έρευνα αποτελεί βασική συνιστώσα της επιστήμης και είναι καταλυτική η συμβολή της στην προαγωγή τόσο της επιστήμης όσο και της διδασκαλίας. Η έρευνα υπό την έννοια του άρθρου 16 παρ.1 εδ. α' του Συντάγματος περιλαμβάνει την έρευνα κάθε γνωστικού αντικειμένου, την ελευθερία της επιλογής του αντικειμένου και της μεθόδου, την ελευθερία προσβάσεως σε ερευνητικά πορίσματα και την ελευθερία να ανακοινώνει ή να δημοσιεύει τα πορίσματα αυτής ο ερευνητής με κάθε πρόσφορο μέσο.

II.ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Η ελευθερία της έρευνας ερμηνεύεται ως η δυνατότητα έρευνας όλων των αντικειμένων γνώσεως. Τα πάντα υπόκεινται στην έρευνα και όλοι δικαιούνται σε έρευνα. Σε έρευνα υπόκεινται όλες οι επιστημονικές απόψεις και θεωρίες, ακόμη και οι μη υποκείμενες σε αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος¹¹.

Δεν μπορεί να απαγορευτεί η έρευνα σε γνωστικό αντικείμενο. Σύμφωνα

---

¹⁰ Σχετικά βλ. Παπαδημητρίου Γ., Γνωμοδοτήσεις, *Σύνταγμα και Ελευθερία της Επιστήμης*, ΤοΣ 1992, σελ. 518

¹¹ Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο., Ατομικά Δικαιώματα*, τόμος Α', 2^η έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σελ. 752- 753

με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (2137/1995) επιτρέπεται από το ίδιο πρόσωπο η εκπόνηση στο ίδιο τμήμα Α.Ε.Ι. περισσότερων της μιας διατριβών που αναφέρονται σε διαφορετικά μέρη του γνωστικού αντικείμενου του Τμήματος.

III. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ¹²

Η ελευθερία της επιλογής του αντικείμενου και της μεθόδου της έρευνας συμπεριλαμβάνεται στην ελευθερία της έρευνας. Όλα τα θέματα έρευνας είναι επιτρεπτά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η πρόσβαση του ερευνητή είναι παντού ελεύθερη και απεριόριστη. Δεν έχουν όλοι οι ερευνητές πρόσβαση σε δημόσια πράγματα ή στοιχεία που για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή υγείας ή προστασίας των τρίτων δεν είναι προσιτά στο κοινό. Αξίωση προσβάσεως δεν έχουν καταρχήν οι ερευνητές ούτε και σε αντικείμενα ιδιωτικής ιδιοκτησίας, η ιδιωτική βούληση όμως μπορεί να επιτρέψει την ελεύθερη πρόσβαση στα αντικείμενα αυτά. Παράνομες και κολάσιμες πράξεις συνεπεία των επιλεγόμενων ερευνητικών μεθόδων δεν περιλαμβάνονται στο περιεχόμενο της ελευθερίας αυτής.

IV. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΣ ΣΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο κάθε ερευνητής έχει αξίωση πρόσβασης σε δημοσίως προσιτά ερευνητικά στοιχεία. Εξαιρούνται τα ερευνητικά στοιχεία στα οποία η πρόσβαση απαγορεύεται για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή υγείας ή προστασίας των τρίτων και σε όσα στοιχεία είναι απόρροια ιδιωτικής έρευνας και κατά συνέπεια, είναι εμπιστευτικά.

---

¹² (Δαγτόγλου Π.Δ., ορ. cit.: σημ. 11,σελ.753)

V.Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΣ, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ

Ο ερευνητής μετά την ολοκλήρωση της έρευνας έχει την ελευθερία να ανακοινώνει ή να δημοσιεύει τα πορίσματα αυτής¹³ με κάθε πρόσφορο μέσο (επιστημονικές εργασίες, σχόλια νόμων και αποφάσεων, συγγραφή άρθρων, πανεπιστημιακές παραδόσεις, διοργάνωση διαλέξεων, ασκήσεων και σεμιναρίων). Η ανακοίνωση μπορεί να γίνει σε επιστημονικά συνέδρια, σε ομιλίες προς το κοινό, σε συνεντεύξεις ή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γενικότερα. Ομοίως, η δημοσίευση μπορεί να γίνει είτε σε ειδικά επιστημονικά περιοδικά είτε στον γενικό τύπο που απευθύνεται στο ευρύ κοινό ή ακόμη και στο διαδίκτυο.

Το ίδιο ισχύει και για τον πανεπιστημιακό ερευνητή, ο οποίος παρά την ιδιότητά του ως δημόσιου λειτουργού δικαιούται να επιλέξει ακόμη και εξωπανεπιστημιακό κοινό¹⁴.

---

¹³ «Η απαγόρευση κυκλοφορίας ενός επιστημονικού έργου, όπως παλαιότερα το κάψιμο βιβλίων, αποτελεί τον πιο χαρακτηριστικό συμβολισμό ανελεύθερης και ολοκληρωτικής αντίληψης». Τσακυράκης Σ., *Σατανικό Λεξικό*, ΤοΣ, 1998,σελ.747

¹⁴ (Δαγτόγλου Π.Δ., *op. cit.*: σημ. 11,σελ.754)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ελευθερία της διδασκαλίας

I.ΓΕΝΙΚΑ

Η ελευθερία της διδασκαλίας σημαίνει την ελευθερία διδασκαλίας οποιασδήποτε επιστημονικής απόψεως, χωρίς δυσμενείς συνέπειες για τον διδάσκοντα¹⁵. Η επιστημονική διδασκαλία συνίσταται στην προφορική ή γραπτή μετάδοση της σωρευμένης γνώσης με τεκμηριωμένο και παιδαγωγικό τρόπο, δηλαδή στη μετάδοση της επιστημονικής αλήθειας. Η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει αφενός την ελευθερία του διδάσκειν, αφετέρου την ελευθερία του διδάσκεσθαι. Πρόκειται για δύο ελευθερίες που τελούν σε σχέση αλληλεπίδρασης και συνάφειας.

Η ελευθερία της διδασκαλίας νοείται κατά μία άποψη μόνο σε πανεπιστημιακό επίπεδο¹⁶, αν και υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη¹⁷, σύμφωνα με την οποία η ρύθμιση του εδάφιου α' του άρθρου 16 παρ.1 έχει ως πεδίο εφαρμογής της το χώρο της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης (των κατώτερων βαθμίδων εκπαίδευσης) κατά αντιδιαστολή με το εδάφιο β', όπου ο συντακτικός νομοθέτης επιλέγει να αναφερθεί ξεχωριστά στην ακαδημαϊκή ελευθερία και την ελευθερία διδασκαλίας, την οποία εννοεί στα πλαίσια ενός πανεπιστημίου.

¹⁵ «Το ισχύον από το 1975 Σύνταγμά μας ορίζει στο άρθρο 16 παρ.1 ότι η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Με τη διάταξη αυτή θεσπίζεται ένα ατομικό δικαίωμα που έγκειται στο ότι τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μέθοδο της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας δεν είναι επιτρεπτό να τίθενται φραγμοί είτε νομικοί είτε τεχνικής είτε ιδεολογικής υφής από την κρατική εξουσία, είτε τη νομοθετική είτε τη διοικητική είτε τη δικαστική.» Βλ. Μάνεσης Α., *Η επιστημονική γνώμη δεν διώκεται*, ΤοΣ 1998, σελ. 46

¹⁶ (Δαγτόγλου Π.Δ., *ορ. cit.*: σημ. 11, σελ.755-756. Βλ. επίσης Α.Ι. Μάνεση, *Η ελευθερία της διδασκαλίας στα πανεπιστήμια*, Δίκαιο-Σύνταγμα-Πολιτική, Δίκαιο και πολιτική 11, σελ. 121)

¹⁷ (Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., *ορ. cit.*: σημ. 1, σελ.591, Σκουρή Β., *Δίκαιο της παιδείας*, β' έκδ., Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1995, σελ. 23, και Χρυσόγονος Κ.Χ., *ορ. cit.*: σημ. 3, σελ.331επ.)

II. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙΝ

Βάσει αυτής της ελευθερίας ο διδάσκων καθορίζει ελεύθερα το περιεχόμενο της διδασκαλίας του, στο πλαίσιο της οποίας μπορεί να υιοθετεί οποιαδήποτε θέση θεωρεί ορθή. Οι απόψεις που υποστηρίζει ο εκάστοτε διδάσκων στηρίζονται στην επιστημονική του έρευνα.¹⁸ Ειδικότερα, η ελευθερία της διδασκαλίας περιλαμβάνει την ελευθερία καθορισμού των όρων της διδασκαλίας, ήτοι την ελεύθερη επιλογή του ακροατηρίου, των θεμάτων, της μεθόδου, του χρόνου και του τόπου διδασκαλίας.¹⁹ Ο διδάσκων είναι επίσης ελεύθερος να προβαίνει στη κριτική αντιμετώπιση και αξιολόγηση, ακόμη και καθιερωμένων απόψεων και θεωριών. Η ελευθερία αυτή υπόκειται πάντως στους οργανωτικούς και λειτουργικούς περιορισμούς που πηγάζουν από την ένταξη της στο θεσμικό πλαίσιο της δομής και λειτουργίας των Α.Ε.Ι., παραδείγματος χάρη περιορίζεται από το πρόγραμμα σπουδών και το ωράριο διδασκαλίας .

III. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΣΘΑΙ

Το περιεχόμενο αυτής της ελευθερίας είναι το αντίστοιχο αυτού της ελευθερίας του διδάσκειν , με τη διαφορά ότι αντιστρέφεται η πλευρά υπό την οποία αντιμετωπίζεται η διδασκαλία. Αναφέρεται, δηλαδή, η ελευθερία αυτή στο παθητικό σκέλος της διδασκαλίας, το διδασκόμενο, το μαθητή. Ο διδασκόμενος δεν περιορίζεται ως προς την επιλογή του διδάσκοντος, του αντικειμένου, του χρόνου και χώρου διδασκαλίας. Οι οργανωτικοί περιορισμοί που ισχύουν στα πλαίσια των Α.Ε.Ι. δεσμεύουν την ελευθερία του διδασκόμενου, όχι όμως απόλυτα.

---

¹⁸ (Μάνεση Α.Ι., ορ. cit.: σημ. 16,σελ. σελ. 119-120)

¹⁹ (Δαγτόγλου Π.Δ., ορ. cit.: σημ. 11,σελ. σελ.755-756)

III. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

Η ελευθερία της διδασκαλίας αφορά την επιστημονική διδασκαλία πανεπιστημιακού επιπέδου ανεξαρτήτως του εάν αυτή λαμβάνει χώρα εντός ή εκτός του χώρου του πανεπιστημίου.²⁰ Η επισήμανση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για το εάν υπάρχει η ελευθερία αυτή και στις υποδεέστερες βαθμίδες εκπαίδευσης ή αφορά μόνο την ανώτατη εκπαίδευση. Σύμφωνα με άποψη η οποία δέχεται ότι η διδασκαλία του εδάφους α' του άρθρου 16 παρ.1 νοείται μόνο ως πανεπιστημιακού επιπέδου²¹, πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα στα πανεπιστήμια και τα σχολεία.

Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται καταρχάς στη στενή σχέση που έχει η διδασκαλία με την έρευνα. Τα σχολεία είναι χώροι μάθησης και όχι επιστημονικής έρευνας, όπως τα Α.Ε.Ι. στα οποία συνυπάρχουν διδασκαλία και έρευνα, με την τελευταία μάλιστα να αξιολογείται ως σπουδαιότερη.²² Οι εκπαιδευτικοί της μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσης παρόλο που είναι και αυτοί επιστήμονες και άρα δεν πρέπει να μετατρέπονται σε παθητικούς αναμεταδότες μιας κρατούσας ιδεολογίας²³, οφείλουν να διδάσκουν μόνον ό,τι και όπως καθορίζεται στο επίσημο πρόγραμμα και πάντως σύμφωνα με τις οδηγίες των ανωτέρων τους, επειδή είναι υπάλληλοι. Αντιθέτως, οι διδάσκοντες στα Α.Ε.Ι. δεν είναι συνήθεις υπάλληλοι, αλλά «δημόσιοι λειτουργοί»²⁴.

²⁰ (Δαγτόγλου Π.Δ., *op. cit.*: σημ. 11,σελ.755)

²¹ Βλ. *op. cit.*: Κεφάλαιο Δεύτερο, τμήμα Ι

²² «Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι παρά την καταρχήν ισοτιμία μεταξύ έρευνας και διδασκαλίας υπάρχει στα Α.Ε.Ι. μία σιωπηρή ιεράρχηση μεταξύ τους, με την έννοια κυρίως ότι η επιστημονική έρευνα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση της ποιότητας της διδασκαλίας αλλά και, δευτερευόντως, διότι η επιστημονική φυσιογνωμία των πανεπιστημιακών διδασκάλων διαμορφώνεται, βάσει των νομοθετικών κειμένων και της υπάρχουσας πρακτικής, πρωτίστως από τις ερευνητικές και λιγότερο από τις διδακτικές τους επιδόσεις.» Σκουρής Β., *op. cit.*: σημ. 17,σελ. 33

²³ Μάνεσης Α., *Συνταγματική θεωρία και Πράξη, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1980
1980, σελ. 686επ.

²⁴ «Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό τους επιτελεί επίσης δημόσιο λειτουργήμα, με τις προϋποθέσεις που νόμος ορίζει.[..]» Άρθρο 16, παρ. 6 του Συντάγματος

Ο εκπαιδευτικός της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης δεν μπορεί να παρεκκλίνει από το επίσημο πρόγραμμα, ορθό, όμως, είναι να επιτρέπεται στον εκπαιδευτικό της μέσης εκπαίδευσης η έκφραση προσωπικών επιστημονικών απόψεων, με τον κατάλληλο πάντα παιδαγωγικό τρόπο²⁵, δεδομένου ότι οι έφηβοι μπορούν να τις αντιμετωπίσουν κριτικά²⁶. Κατά κανόνα, ωστόσο, η ηλικία των μαθητών των κατώτερων βαθμίδων εκπαίδευσης είναι απαγορευτική για μία τέτοια διδασκαλία τόσο αυξημένων απαιτήσεων, καθώς δεν τους επιτρέπει να ελέγχουν κριτικά διαφορετικές και αντιτιθέμενες απόψεις και θεωρίες. Εν αντιθέσει, οι φοιτητές μπορούν να ανταποκριθούν σε μια διδασκαλία απόλυτα συνυφασμένη με την επιστημονική έρευνα, καθώς διαθέτουν κριτική ικανότητα. Η διαφοροποίηση, συνεπώς, των Α.Ε.Ι. από τις υποδεέστερες βαθμίδες εκπαίδευσης βρίσκει έρεισμα και στο επίπεδο τόσο των διδασκόντων όσο και των διδασκόμενων.

---

²⁵ «Όπως άλλωστε έχει εύστοχα επισημανθεί στη θεωρία, οι εκπαιδευτικοί της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης [...], να μην οφείλουν να διδάσκουν ό,τι και όπως ορίζει το επίσημο πρόγραμμα, όμως ορθό είναι να τους αναγνωρισθεί η δυνατότητα να εκθέσουν και τις τυχόν αποκλίνουσες προσωπικές απόψεις, εφόσον τούτο γίνεται με την απαιτούμενη νηφαλιότητα και χωρίς “πολεμικούς” τόνους». Χρυσόγονος Κ.Χ., *op. cit.*: σημ. 3,σελ.333

²⁶ «Ιδιαίτερα μάλιστα οι έφηβοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πρέπει, υπό τις σημερινές συνθήκες, να θεωρηθεί ότι έχουν τη στοιχειώδη ωριμότητα και κρίση για να ακούσουν όχι μόνο τον εγκεκριμένο και επίσημο, λόγο της εξουσίας αλλά και τον τυχόν αντίλογο». (ibid.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Φορείς της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας

Φορείς της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας είναι τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου²⁷ και ενώσεις προσώπων²⁸, τόσο ημεδαποί όσο και αλλοδαποί, στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα. Εντός των πανεπιστημίων φορείς των ελευθεριών αυτών είναι όλοι οι πανεπιστημιακοί καθηγητές ασχέτως ιεραρχικής βαθμίδας, δηλαδή και οι υφηγητές, οι επιμελητές και οι βοηθοί και ασχέτως της υπηρεσιακής τους κατάστασης και της νομικής τους σχέσης με το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Το έργο τους προστατεύεται εξίσου από το Σύνταγμα, διότι τεκμαίρεται ότι έχει την ίδια ποιοτική αξία²⁹. Δικαστικοί που δίνουν π.χ. διάλεξη σε μία νομική σχολή προστατεύονται από την ελευθερία της διδασκαλίας.

Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας στρέφεται καταρχήν έναντι του κράτους και νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου που είναι φορείς δημόσιας εξουσίας³⁰. Η εφαρμογή των δικαιωμάτων αυτών νοείται όμως και στα πλαίσια του ιδιωτικού δικαίου βάσει του άρθρου 25 παρ.1 εδ. γ' του Συντάγματος και της αρχής της τριτενέργειας³¹.

²⁷ ΣΤΕ 1043/1989 (Τμ. Δ'), ΤοΣ 1989,σελ. 308 επ.

²⁸ (Δημητρόπουλος Α. Γ., ορ. cit.: σημ. 1, σελ.571-572)

²⁹ (Μάνεσης Α., ορ. cit.: σημ. 16,σελ. 130)

³⁰ (Δαγτόγλου Π.Δ., ορ. cit.: σημ. 11,σελ.756)

³¹ «Τριτενέργεια είναι η προς τα πρόσωπα κατευθυνόμενη και κυρίως από την κρατική εξουσία πραγματοποιούμενη αμυντική νομική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η οποία εξασφαλίζει την ακώλυτη άσκησή τους, εξαναγκάζοντας τις απειλητικές αντικοινωνικές δυνάμεις να απέχουν από κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξίας». Βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., ορ. cit.: σημ. 1, σελ.79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Περιορισμοί της ελευθερίας της έρευνας και της διδασκαλίας

I. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 5 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Το άρθρο 5 παρ.1 ορίζει: « Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δε προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

Με το άρθρο αυτό ο συντακτικός νομοθέτης εισάγει τρεις οριοθετικές ρήτρες³² : α) την ρήτρα της κοινωνικότητας (τα δικαιώματα των άλλων), β) την ρήτρα της νομιμότητας (μη παραβίαση του Συντάγματος) και την ρήτρα της χρηστότητας(τήρηση των χρηστών ηθών). Στην επιστήμη έχει τεθεί πολλάκις το ζήτημα εάν είναι δυνατή η ισχύς των τριών αυτών γενικών ρητρών σε όλα τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα ή αν περιορίζεται η ισχύς τους μόνο στο οικείο άρθρο στο οποίο αναφέρονται, δηλαδή το μητρικό θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Σχετικά έχουν διατυπωθεί δύο αντίθετες θεωρίες. Η θεωρία της ειδικής εφαρμογής υποστηρίζει ότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή των γενικών ρητρών σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα και ότι υπερισχύουν οι ειδικές διατάξεις των γενικών ρητρών. Αντίθετα, η θεωρία της γενικής εφαρμογής δέχεται την εφαρμογή των γενικών ρητρών σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, ακόμη και της ρήτρας της χρηστότητας που προκαλεί περισσότερες αμφισβητήσεις.

Η άσκηση των δικαιωμάτων της παιδείας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις οριοθετήσεις του τρίπτυχου νομιμότητα, κοινωνικότητα και χρηστότητα. Η

---

³² (Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., *op. cit.*: σημ. 1, σελ. 160επ.)

δράση των συμμετεχόντων στην παιδεία πρέπει να υπόκειται στο Σύνταγμα και τους σύμφωνους προς αυτό νόμους.

II. ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Το άρθρο 16 παρ.1 διακηρύσσει την ελευθερία της έρευνας και διδασκαλίας χωρίς περιορισμούς, δεν περιλαμβάνεται η ρήτρα της τηρήσεως των νόμων του κράτους σε αντίθεση με το άρθρο 14 παρ. 1³³. Με τη διάταξη αυτή ορίζεται ότι η επιστήμη (ως έννοια γένους), η έρευνα και η διδασκαλία (ως έννοιες είδους) είναι ελεύθερες και κατά συνέπεια δεν επιτρέπεται να τίθενται φραγμοί νομικοί, τεχνικοί ή ιδεολογικοί από την κρατική εξουσία τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μέθοδο της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας, όπως για παράδειγμα η ενέργεια κρατικού οργάνου με την οποία να περιορίζεται η έκφραση κάποιας επιστημονικής γνώμης και μάλιστα σε σύγγραμμα ειδικού γλωσσολόγου και πανεπιστημιακού καθηγητή³⁴. (Το ζήτημα των περιορισμών της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της υπακοής στο Σύνταγμα θα αναλυθεί παρακάτω).

Ο επιστήμονας όμως υπόκειται και αυτός στο γενικώς ισχύον δίκαιο, δεν έχει το δικαίωμα να θέτει τον εαυτόν του υπεράνω του νόμου και επικαλούμενος ,για παράδειγμα, την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας να προβαίνει σε πειράματα που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία. Ο ερευνητής δηλαδή δεν δικαιούται να προσβάλλει υπέρτερα αγαθά, όπως την αξία και τη ζωή του ανθρώπου, και για τον λόγο αυτό απαγορεύεται η επιστημονική έρευνα με πειράματα σε ανθρώπους³⁵. Ομοίως, δεν τον απαλλάσσει η ελευθερία της διδασκαλίας από την τήρηση της κοινής ησυχίας ή των κανόνων οδικής κυκλοφορίας. Η ελευθερία της επιστήμης δεν καθιστά τον επιστήμονα *legibus solutus*.

³³ Αλιβιζάτος Ν. Κ., *Σημείωμα μαρτυρικής καταθέσεως*, ΤοΣ, 1998 ,σελ.719

³⁴ Μπρωτ Θεσ/νίκης 18134/1998

³⁵ (Κασιμάτης Γ., *op. cit.*: σημ. 9, σελ.726)

Παρόλα ταύτα, δεν μπορεί να γίνει δεκτή μια υπέρμετρη δέσμευση των ελευθεριών αυτών από τον κοινό νομοθέτη π.χ. για λόγους «εθνικούς»³⁶. Μόνο γενικοί νόμοι που προστατεύουν γενικά και αντικειμενικά ένα έννομο αγαθό μπορούν να περιορίσουν την ελευθερία της επιστήμης και της έρευνας. Σε περίπτωση όμως αμφιβολίας τεκμαίρεται ότι υπερισχύει η ελευθερία της έρευνας και διδασκαλίας κατά γενική αρχή του δικαίου: *in dubio pro libertate*³⁷.

III. ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας σε αντίθεση με την ελευθερία της γνώμης, δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς παρά μόνο σε γενικούς, και γι'αυτό έχει αυξημένη συνταγματική προστασία όταν συντρέχει με την άσκηση άλλου ατομικού δικαιώματος, π.χ. της ελευθερίας του τύπου.

---

³⁶ (Αλιβιζάτος Ν. Κ., *op. cit.*: σημ. 33, σελ. 719)

³⁷ (Μάνεσης Α., *op. cit.*: σημ. 16, σελ. 125-126)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ακαδημαϊκή ελευθερία³⁸

Ι.ΓΕΝΙΚΑ

Στο εδ. β' του άρθρου 16 παρ. 1 ο συντακτικός νομοθέτης θεσπίζει την ακαδημαϊκή ελευθερία, την ελευθερία δηλαδή της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στο πλαίσιο του πανεπιστημίου ή άλλου ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος.

Η ακαδημαϊκή ελευθερία δεν είναι μόνο ατομικό δικαίωμα, αλλά και θεσμική εγγύηση κατά αντιδιαστολή με την ελευθερία της επιστήμης και της έρευνας³⁹. Αυτό σημαίνει ότι κατοχυρώνεται συνταγματικά ο θεσμός του πανεπιστημίου.

Η ακαδημαϊκή ελευθερία συμπεριλαμβάνει την ακαδημαϊκή ελευθερία αφενός του διδακτικού προσωπικού, αφετέρου των φοιτητών.

---

³⁸ Κρίνεται σκόπιμη η ανάλυση στην παρούσα εργασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας όχι μόνο επειδή αποτελεί ειδικότερη έκφραση της ελευθερίας της έρευνας, αλλά και επειδή σύμφωνα με άποψη που αναλύθηκε παραπάνω (Κεφ. 2, τμ. ΙΙΙ) η ελευθερία διδασκαλίας αφορά την διδασκαλία πανεπιστημιακού μόνο επιπέδου.

³⁹ (Δαγτόγλου Π.Δ., ορ. cit.: σημ. 11,σελ.763)

II. Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία του διδακτικού- ερευνητικού προσωπικού είναι η ελευθερία ακαδημαϊκής έρευνας και διδασκαλίας στα πλαίσια του αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου. Η επιστημονική έρευνα και διδασκαλία προάγονται κατά ιδεατό τρόπο στα πλαίσια ενός πανεπιστημίου που λειτουργεί σωστά. Φυσικό επόμενο της επισήμανσης αυτής είναι αξίωση που υφίσταται για ακώλυτη διεξαγωγή της έρευνας και διδασκαλίας. Ο πανεπιστημιακός διδάσκαλος έχει την εξουσία να διατάξει την αποχώρηση από τον χώρο διδασκαλίας όσων παρακωλύουν τις πανεπιστημιακές παραδόσεις.

Ο πανεπιστημιακός διδάσκαλος έχει την ελευθερία να διδάσκει οποιοδήποτε επιστημονικό αντικείμενο της προτιμήσεως του πέρα από τα μαθήματα που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα σπουδών, δεσμευόμενος πάντως από τα χρονικά και χωρικά δεδομένα του πανεπιστημίου. Το ίδιο το πανεπιστήμιο οφείλει να διευκολύνει μία τέτοιου είδους διδακτική δραστηριότητα. Από την ελευθερία της διδασκαλίας προκύπτει ότι κάθε πανεπιστημιακός διδάσκαλος έχει το δικαίωμα να διδάσκει οποιοδήποτε υποχρεωτικό ή κατ'επιλογήν υποχρεωτικό μάθημα για το οποίο έχει αρμοδιότητα διδασκαλίας⁴⁰.

Το Σύνταγμα διακρίνει ανάμεσα στους καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, χαρακτηρίζοντας μόνο τους πρώτους ως δημόσιους λειτουργούς. Ο συντακτικός νομοθέτης περιβάλλει με ειδικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας τους καθηγητές, παρόμοιες με αυτές των δικαστών. Το Σύνταγμα για λόγους εγγυήσεως της ακαδημαϊκής ελευθερίας παρέχει στους καθηγητές των Α.Ε.Ι. μια θέση *sui generis* αυξημένης ανεξαρτησίας διαχωρίζοντας τους από τους δημόσιους υπαλλήλους. Οι καθηγητές αποτελούν το κύριο ερευνητικό και διδακτικό προσωπικό του πανεπιστημίου. Ο χαρακτηρισμός τους ως τακτικοί

---

⁴⁰ (Δαγτόγλου Π.Δ., *op. cit.*: σημ. 11,σελ. 785)

καθηγητές, έκτακτοι ή αναπληρωτές εναπόκειται στην κρίση του νομοθέτη, όπως δέχεται η νομολογία⁴¹.

Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, από όπου προέρχονται συνήθως οι μέλλοντες καθηγητές. Δεν επιτρέπεται, ωστόσο, η συγχώνευση των δύο αυτών κατηγοριών⁴² διότι οι καθηγητές έχουν μεγαλύτερο επιστημονικό κύρος και περισσότερα τυπικά προσόντα.

III. Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Αντίστοιχη με τη διάκριση σχολικού και πανεπιστημιακού δάσκαλου είναι και η διάκριση μαθητή και φοιτητή. Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι και οι φοιτητές, οι οποίοι είναι συνεργάτες των διδασκάλων στην επιστημονική έρευνα και διδασκαλία.

Το περιεχόμενο της ακαδημαϊκής ελευθερίας των φοιτητών είναι σαφώς πιο περιορισμένο από αυτό του διδακτικού προσωπικού, διότι οι φοιτητές έχουν ως κύριο δικαίωμα το δικαίωμα μαθήσεως. Οι φοιτητές έχουν την υποχρέωση να συμβάλλουν στην προαγωγή των σκοπών του πανεπιστημίου, αλλά πρωταρχικός τους σκοπός είναι να αποκομίσουν γνώσεις και να ωφεληθούν από την εμπειρία των διδασκόντων. Δεν ανήκουν στο μόνιμο προσωπικό του πανεπιστημίου, η παρουσία τους δε στο χώρο του πανεπιστημίου είναι προσωρινή σε αντίθεση με τους καθηγητές οι οποίοι απασχολούνται μόνιμα. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ισότητα φοιτητών και καθηγητών, αλλά μάλλον για υπεροχή των τελευταίων.

Εντούτοις, ο νόμος 1268/1982 ήρθε να ενισχύσει τη θέση των φοιτητών και ειδικότερα των εκπροσώπων τους, δίνοντας τους μάλιστα σε ορισμένα σημεία ακόμη και υπερέχουσα θέση από εκείνη των καθηγητών. Πλέον οι εκπρόσωποι των φοιτητών έχουν αποφασιστική συμμετοχή σε θέματα αναδιάρθρωσης του προγράμματος σπουδών και στην αξιολόγηση του

---

⁴¹ ΣΤΕ 2786/1984 (Ολομ.)

⁴² (ibid.)

διδασκαλικού προσωπικού, καθώς επίσης και αυξημένα δικαιώματα συμμετοχής σε διαδικασίες που αφορούν τα πανεπιστημιακά όργανα, προνόμια που ξεπερνούν κατά πολύ τα λειτουργικά όρια που θέτει η ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας⁴³.

IV. ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι καταρχήν όλοι οι διδάσκοντες ανεξαρτήτως βαθμίδων , καθώς επίσης και όλοι οι φοιτητές.

V.ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Η ακαδημαϊκή ελευθερία οριοθετείται από τις γενικές ρήτρες της κοινωνικότητας, της νομιμότητας και της χρηστότητας⁴⁴ . Ο συντακτικός νομοθέτης επαναλαμβάνει την αυτονόητη ρήτρα της νομιμότητας με τη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 εδ. β' η οποία ορίζει ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα. Κατά συνέπεια δεν επιτρέπεται η υπονόμηση του Συντάγματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα μέλη του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού οφείλουν να ενστερνιστούν τις επιλογές του συντακτικού νομοθέτη⁴⁵.

---

⁴³ (Δαγτόγλου Π.Δ., op. cit.: σημ. 11,σελ797)

⁴⁴ Βλ. Κεφ 4, τμ. Ι

⁴⁵ (Σχετικά βλ. Δημητρόπουλος Α. Γ., op. cit.: σημ. 1, σελ. 587 επ.)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ελευθερία της έρευνας είναι απόλυτα συνυφασμένη με την ελευθερία της διδασκαλίας . Η ανάπτυξη και προαγωγή της επιστήμης απαιτεί τη συνύπαρξή τους. Με την έρευνα επιτυγχάνεται η προσέγγιση της επιστημονικής αλήθειας, ενώ με τη διδασκαλία προωθείται η μετάδοση επιστημονικών γνώσεων και απόψεων . Οι δύο μερικότερες μορφές της επιστήμης αλληλεπιδρούν με σκοπό την κατάκτηση τέλειας, ακριβούς και ολοκληρωμένης γνώσης. Το Σύνταγμα καθιερώνει την έρευνα και τη διδασκαλία ως ανεπιφύλακτα δικαιώματα που υπόκεινται μόνο στους αναγκαίους περιορισμούς προσφέροντας τους αυξημένη προστασία. Ανάλογες ρυθμίσεις με εκείνες του άρθρου 16 παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος υπάρχουν και στα συντάγματα πολλών ευρωπαϊκών χωρών⁴⁶. Η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας νοείται τελικώς ως η ελευθερία της αμφισβήτησης.

Λήμματα: έρευνα, διδασκαλία

---

⁴⁶ Σχετικά βλ. Στεριάδου Κ., *Η εξέλιξη των συνταγματικών ρυθμίσεων για θέματα ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σελ. 4 επ.

SYNOPSIS

Freedom of research is inextricably intertwined with the freedom to teach. Their coexistence is vital to the development and the advancement of science. Research approaches the scientific truth while teaching promotes the transmission of scientific knowledge and opinion(s). These two aspects of science interact for a perfect, precise and complete knowledge to be achieved. The Constitution establishes research and teaching as unconditional rights, subject only to the necessary restrictions, providing heightened protection to them. Freedom of both research and teaching ultimately means the freedom to question.

Keywords: research, teaching

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτος Ν. Κ., Σημείωμα μαρτυρικής καταθέσεως, ΤοΣ, 1998

Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α΄, Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Δημητρόπουλος Α. Γ., Συνταγματικά δικαιώματα, Γενικό μέρος & Ειδικό μέρος: Μητρικά δικαιώματα-Φυσική υπόσταση-Πνευματική υπόσταση, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Γ΄, τεύχη I-III, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Όψεις της Προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 1995

Κασιμάτης Γ., Η επιστήμη υπό δικαστικήν απαγόρευσιν, ΤοΣ, 1998

Μάνεσης Α., Η επιστημονική γνώμη δεν διώκεται, ΤοΣ 1998

Του ιδίου, Η ελευθερία της διδασκαλίας στα πανεπιστήμια, Δίκαιο-Σύνταγμα-Πολιτική, Δίκαιο και πολιτική 11

Του ιδίου, Η Συνταγματική Προστασία της Ακαδημαϊκής Ελευθερίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1980

Παπαδημητρίου Γ., Γνωμοδοτήσεις, Σύνταγμα και Ελευθερία της Επιστήμης, ΤοΣ 1992

Σκουρή Β., Δίκαιο της παιδείας, β΄ έκδ., Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1995

Στεριάδου Κ., Η εξέλιξη των συνταγματικών ρυθμίσεων για θέματα ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993

Τσακυράκης Σ., Σατανικό Λεξικό, ΤοΣ, 1998

Χρυσόγονος Κ.Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 3η εκδ. αναθεωρημένη, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2006

II.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣτΕ 57/2005 , «Κατάρτιση του προγράμματος σπουδών- αποστέριση διδακτικών καθηκόντων από καθηγητή»,<http://lawdb.intrasoftnet.com>

Περίληψη: ΑΕΙ. Κατάρτιση του προγράμματος σπουδών. Αρμόδια είναι η γενική συνέλευση και όχι ο πρόεδρος του τμήματος. Αποστέριση διδακτικών καθηκόντων από καθηγητή. Ανυπόστατη η παράλειψη ανάθεσης διδακτικών καθηκόντων που δεν έχει δημοσιευθεί προσηκόντως. Επειδή όμως το πρόγραμμα σπουδών εφαρμόσθηκε βάσει αυτής της παράλειψης, για λόγους ασφαλείας δικαίου, γίνεται δεκτή η αίτηση ακύρωσης κατά της παράλειψης.

Μπρωτ Θεσ/νίκης 18134/1998, «Υπόθεση Μπαμπινιώτη-το λήμμα “Βούλγαρος”», ΤοΣ 1998, σελ. 764επ.

Περίληψη: Προσβολή προσωπικότητας και εθνικής ταυτότητας από λήμμα σε λεξικό της ελληνικής γλώσσας. Ασφαλιστικά μέτρα. Διατάσσεται η απάλειψη του λήμματος από το λεξικό.

ΣτΕ 2137/1995, «Δεύτερη διδακτορική διατριβή στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο» ,<http://lawdb.intrasoftnet.com>

Περίληψη: Α.Ε.Ι. Σε θέση ΔΕΠ εκλέγεται ο κατέχων διδακτορικό δίπλωμα που απονέμεται σε ένα από τα γνωστικά αντικείμενα του οικείου τμήματος. Επιτρέπεται από το ίδιο πρόσωπο η εκπόνηση στο ίδιο τμήμα Α.Ε.Ι. περισσότερων της μιας διατριβών που αναφέρονται σε διαφορετικά μέρη του γνωστικού αντικειμένου του Τμήματος, σύμφωνα με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία της επιστημονικής σκέψης και έρευνας. Δεκτή η αίτηση ακύρωσης.

ΣΤΕ 1043/1989 (Τμ. Δ'), «Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα», ΤοΣ 1989 , σελ.308 επ.

Περίληψη: Ίδρυμα. Σύσταση. Σκοπός του ιδρύματος η επιστημονική έρευνα. Άρνηση Διοικήσεως να εκδώσει το εγκριτικό της συστάσεως προεδρικό διάταγμα. Συνταγματική προστασία της προαγωγής της επιστημονικής έρευνας σε επίπεδο ανωτάτης εκπαίδευσης. Το άνω ατομικό δικαίωμα έχει και το ίδρυμα. Μη νόμιμη η αιτιολογία της Διοικήσεως περί κινδύνου αντιποίησης βασικών πολιτειακών λειτουργιών. Ακυρωτέα η άρνηση της Διοικήσεως.

ΣΤΕ 2786/1984 (Ολομ.) , «Διαχωρισμός του κύριου διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού από το βοηθητικό», ΤοΣ 1989 , σελ. 566 επ.

Περίληψη: Εκπαίδευση ανώτατη. Ένταξη διδασκόντων στα Πανεπιστήμια κλπ. Στις θέσεις καθηγητών των τριών βαθμίδων και λεκτόρων των νέων ΑΕΙ. Ύπαρξη δύο διακεκριμένων κατηγοριών προσωπικού (κυρίου και βοηθητικού διδακτικού επιστημονικού προσωπικού) μη δυναμένων να συγχωνευθούν. Μη δυνατή ένταξη των καθηγητών και των λεκτόρων στο ίδιο εκλεκτορικό σώμα.